

5. Korolchuk, M., 2018. Osoblyvosti osvity ditei u Shvetsii [Peculiarities of children's education in Sweden.]. Dostupno: <<https://learning.ua/blog/201810/osoblyvosti-osvity-ditei-u-shvetsii/>>. [in Ukrainian].
6. Stepanova-Kamysh, A. Yak doshkillia Shvetsii vrakhovuie dumku dytyny y navchaie yii vchytys uprodovzh zhyttia [How a preschool in Sweden takes the child's opinion into account and teaches him to learn throughout his life]. Dostupno: <<https://nus.org.ua/articles/yak-doshkillia-shvetsiyi-vrahovuye-dumku-dytyny-j-navchaye-yiyi-vchytys-uprodovzh-zhyttia/>>. [in Ukrainian].
7. *Om förskolan* [About preschool]. Available at: <<https://utbildningsguiden.skolverket.se/forskolan/om-forskolan/om-forskolan>>. [in Swedish].
8. Karlsson, S., & Ghaderifar S., 2015. Matematik i förskolan En intervjustudie om pedagogers uppfattning om matematik som innehåll i förskolans verksamhet [Mathematics in preschool An interview study on educators' perception of mathematics as content in preschool activities]. Kristianstad, 39. [in Swedish]
9. *Den styrkede pædagogiske læreplan. Rammer og indhold* [The strengthened pedagogical curriculum. Framework and content], 2018.. København: Børne-og Socialministeriet, 58. [in Danish].
10. *Curriculum for the Preschool*, 2019. Stockholm, 21. [in English].

DOI: <https://doi.org/10.32626/2309-9763.2024-36-99-111>
УДК 373.012

Дорож Ірина Анатоліївна,

кандидат педагогічних наук, старший викладач,
кафедра теорії та методик початкової освіти,
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Кам'янець-Подільський, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4792-7025>
dorozhira@kpnu.edu.ua

**ЕКОЛОГІЧНА ТЕОРІЯ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ
ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ**

Анотація. В сучасному світі виникає все більше проблем, пов'язаних із здоров'ям та екологією, що вимагає від нас уваги до питань збереження навколишнього середовища та здоров'я. Одним із ключових аспектів збереження здоров'я та екології є формування здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів.

У статті проаналізовано проблему формування у молодших школярів здоров'язбережувальної компетентності засобами екологічної освіти. Сучасні умови реформування галузі освіти мають значний вплив на здоров'я

підростаючого покоління. Здоровий спосіб життя розглядається не тільки як важливий соціальний та індивідуальний ресурс, а й як провідний показник прогресу суспільства, ознака гармонійного й комфортного середовища для особистісного самовираження громадян. За результатами проведеного дослідження визначено умови та педагогічні принципи формування здоров'язбережувальної компетентності під час засвоєння екологічних знань, зокрема способом інтеграції освітньої діяльності.

Виявлено, що теоретичний матеріал про основні поняття та принципи екології, рівні організації живої природи, взаємодію компонентів екосистем, антропогенний вплив, стратегії збереження та охорони природи, екологічні проблеми та їх вирішення слугують виробленню норм поведінки серед природи; культивування в молодших школярів шанобливого ставлення до навколишнього середовища; розвиток та формування екокультурної особистості; формування здатності застосовувати знання і уміння, спрямовані на збереження здоров'я – свого та оточуючих. Шляхом упровадження спеціальних навчальних програм і заходів, спрямованих на підвищення екологічної обізнаності та розвиток здатності до ведення здорового способу життя, можна досягти значного покращення у цій сфері.

Проаналізовано підходи до формування здоров'язбережувальної компетентності через екологічну освіту, досліджено методи та стратегії, які можуть бути ефективними у роботі з молодшими школярами, а також надано практичні рекомендації для вчителів і закладів освіти.

Ключові слова: початкова освіта; компетентність; здоров'язбережувальна компетентність; екологічна освіта.

1. ВСТУП / INTRODUCTION

Постановка проблеми. Протиріччя між суспільством та природним середовищем робить актуальною проблему сталого розвитку людини, біосфери та людства. Це спонукає освітні системи спрямовувати зусилля на формування у молодого покоління ціннісного ставлення до природи, життя та здоров'я. В сучасному світі виникає все більше проблем, пов'язаних із здоров'ям та екологією, що вимагає від педагогів уваги до питань збереження навколишнього середовища та здоров'я. Тому виникає потреба вивчення основних проблем взаємодії людини і навколишнього середовища з точки зору принципів і стратегій прогресивного розвитку суспільства з врахуванням потреб майбутніх поколінь.

Нова українська школа вбачає актуальною та ефективною організацію освіти молодших школярів на засадах компетентнісного підходу. Особливо важливою є проблема формування здоров'язбережувальної компетентності особистості. Занепокоєння викликає погіршення стану здоров'я молоді, скорочення тривалості життя середнього українця та зростання смертності, особливо серед дітей. На цю ситуацію впливають різноманітні чинники: екологічні, соціальні, політичні,

економічні, дорожньо-транспортні пригоди та інші. Велика роль у вирішенні цього питання належить освітньому закладу, оскільки він є головним соціальним інститутом, через який проходить всі населення країни. Першочерговою метою закладу освіти є надання учням фундаментальних знань, умінь та навичок у запобіганні ризиків для здоров'я та життя від різних небезпек, формування адекватного мислення та мотивації для здорового способу життя, щоб захистити себе від впливу негативних чинників та подовжити тривалість свого життя [2, с. 12].

Екологічна освіта здобувача початкової освіти шляхом засвоєння інтегрованих знань про природу, зокрема екологію, методів навчально-пізнавальної діяльності, розвиток ціннісних орієнтацій у різних сферах життєдіяльності та природоохоронної практики враховано в Державному Стандарті початкової освіти (постанова КМУ від 21 лютого 2018 р. № 87).

Проблема формування уявлень про здоровий спосіб життя на сьогодні розглядається на державному рівні у зв'язку з негативною тенденцією погіршення здоров'я всіх соціодемографічних груп України, особливо дітей та молоді. Інтерес вчених до цієї дилеми не є випадковим. Орієнтація особистості на формування здоров'язбережувальної компетентності – процес досить складний та суперечливий. На нього впливають особливості державного розвитку і суспільної думки, екологічні обставини, технології навчального процесу, особистість вчителя, а також особливості сімейного виховання [4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зв'язок між здоров'ям і станом навколишнього середовища, відображений у сучасній екологічній теорії, став каталізатором актуалізації проблеми екологічної освіти. Вивченням здоров'я не тільки людини, але й усіх біоеко-соціальних систем є інтегративним показником цих взаємозв'язків займалися Ю. Бойчук, М. Гриньова, М. Гончаренко, В. Горащук, І. Кривич, О. Микитюк, С. Страшко та ін. Сучасні дослідження з проблем здоров'язбереження свідчать про багатогранний підхід. Філософський та соціальний напрям висвітлений у працях А. Бойка, Н. Гундарева, В. Крюкова, Ю. Лисицина, О. Сахно. Валеологічний напрям розглядається вченими Г. Апанасенко, Т. Бойченко, О. Бондаренко, М. Гончаренко, В. Горащуком, Т. Кириченко, П. Плахтієм, С. Страшком, Л. Сущенко. Вплив ціннісних орієнтацій на здоровий спосіб життя вивчали Г. Власюк, Г. Кривошеєва, С. Лапаєнко, В. Оржеховська. Питаннями розробки і впровадження здоров'язбережувальних, здоров'язміцнюючих та здоров'яформуючих заходів у закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО) займаються О. Аксьонова, Т. Бережна, Е. Булич, О. Ващук, І. Волкова, М. Гончаренко, О. Дубровкіна, О. Міхеєнко, І. Мурашов, І. Петренко, С. Свириденко та інші.

Серед науковців також є поширеними дослідження, які зосереджуються на формуванні освітнього середовища, організації дозвілля для дітей та молоді, і гуманізації позакласної діяльності з учнями початкових класів (Н. Білик, Т. Дем'янчук, Л. Кангішевська, С. Карпенчук, Б. Кобзар, О. Матвієнко, С. Мартиненко, Т. Поніманська, Г. Пустовіт, Г. Тарасенко, В. Шахов, Н. Щуркова та ін.). Науковці вважають, що «педагогічна система може ефективно функціонувати та розвиватися лише за певних умов. Дослідники також зазначають, що формування здоров'язбережувальної компетентності має базуватися на певних принципах (добровільність, плановість,

систематичність, цілісність, різноманітність, ефективність, оптимальність, відповідність тощо) та на різних формах організації освітнього процесу (масовій, груповій, індивідуальній)» [7].

Дослідження проблем екологічної освіти учнів початкових класів є об'єктом наукових пошуків Н. Бібік, Т. Байбари, В. Бондаря, В. Вербицького, Н. Коваль, О. Онопрієнко, О. Пошетун, Г. Пустовіта, О. Савченко. Науковці зазначають, що «способом існування та виявлення змісту є його форма організації, а саме, узгоджена діяльність учителя й учнів, що здійснюється у встановленому порядку; наслідування дітьми ведення ощадливого домогосподарювання, економічної грамотності» [1].

Процес формування здоров'язбережувальної компетентності здійснюється на принципах «природовідповідності, культуровідповідності та духовно-фізичної гармонії людини й природи. Сукупність теоретичних і методичних положень та організаційно-методологічних заходів дозволяють забезпечити високу ефективність формування здоров'язбережувальної компетентності» [10] у ЗЗСО.

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ / AIM AND TASKS

Мета статті – розглянути та здійснити наукове обґрунтування ролі екологічної теорії як чинника формування здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів; дослідження методів, стратегій й практик, які сприяють розвитку у дітей усвідомлення важливості збереження власного здоров'я та природи, а також вміння та навички, що сприяють усвідомленню взаємозв'язку між ними.

Для досягнення мети дослідження було визначено такі **завдання**: проаналізувати наукові джерела з досліджуваної тематики; виявити й описати значення та зміст екологічної теорії на формування здоров'язбережувальної компетентності здобувачів початкової освіти; визначити педагогічні умови впливу екологічної теорії на формування здоров'язбережувальної компетентності здобувачів початкової освіти.

3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH FINDINGS

Здоров'язбережувальна компетентність молодших школярів розглядається нами як «інтегральне особистісне утворення в дітей молодшого шкільного віку, що включає наявність мотиваційно-ціннісних установок на здоровий спосіб життя, системи знань про здоров'я та чинники його збереження, сформованість життєвих навичок, спрямованих на збереження здоров'я, і здатність їх застосування в відповідних життєвих ситуаціях» [2, с. 16].

Важливо з'ясувати зміст поняття «здоров'я». В преамбулі Статуту Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ, 1948) сформульовано загальноприйняте, в міжнародному вживанні визначення, поняття «здоров'я – це стан повного фізичного, духовного й соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб або фізичних вад» [3].

Як ми відзначили раніше, впровадження компетентнісного підходу у Державний Стандарт початкової освіти та орієнтація навчальних програм на формування ключових компетентностей у молодших школярів, до яких відноситься здоров'язбережувальна, є першочерговим кроком для вирішення проблеми збереження здоров'я учнів початкової школи. Вчитель початкової школи є ключовою постаттю у навчанні здоровому способу життя молодших учнів, тому особлива увага приділяється необхідності удосконалення методів формування їх здоров'язбережувальної компетентності. Важливим є питання підготовки вчителя, його здатності формувати здоров'язбережувальну компетентність учнів, організації здоров'язбережувального середовища у навчальних закладах, володіння та використання здоров'язбережувальних технологій в освітньому процесі. Здоров'язбережувальна компетентність є однією з ключових компетентностей людини, що забезпечує її здатність до повноцінного життя та самореалізації у суспільстві.

Аналіз наукової літератури щодо проблеми здоров'язбереження дозволяє сформулювати базове поняття «здоров'язбережувальна компетентність» – це інтегральна якість особистості, яка виявляється в загальній здатності до здоров'язбережувальної діяльності. Ця діяльність ґрунтується на інтеграції знань, умінь, навичок та ціннісних уявлень особистості, спрямованих на збереження фізичного, соціального, психічного та духовного здоров'я – як свого, так і оточуючих. Кінцевим результатом цієї діяльності є компетентність у вчинках в інтересах власного та загального здоров'я.

Учитель початкової школи відіграє ключову роль у формуванні здорового способу життя молодших учнів, тому особлива увага приділяється необхідності вдосконалення методів формування їх здоров'язбережувальної компетентності. Важливим стає питання підготовки вчителя, його здатності створювати здоров'язбережувальне середовище у ЗЗСО та використання здоров'язбережувальних технологій у навчально-виховному процесі [5].

Початкове оволодіння здоров'язбережувальною компетентністю молодших школярів слугує фундаментом для вивчення екологічних питань. На базі уявлень про здоров'я, як найвищу цінність, про важливість здорового способу життя та збереження власного здоров'я. Паралельно відбувається вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ» (ЯДС), зокрема тем екологічного спрямування, як от «Вплив забруднення навколишнього середовища на здоров'я», де учні можуть розширити своє розуміння проблем екології та їх вплив на життя.

Екологічні проблеми носять глобальний характер та стосуються всього людства. На сучасному етапі розвитку суспільства, екологічні знання стають особливо актуальними. Це обумовлено загальною безвідповідальністю у сфері екології. Отже, необхідно зосередити увагу на посиленні екологічного навчання та виховання в сучасному ЗЗСО, розпочавши цей процес вже з перших років життя дітей з метою формування розуміння в учнів наслідків «екологічної халатності» на стан здоров'я населення планети в майбутньому.

Дослідження проблеми екологічної грамотності відома українська науковиця О. Савченко розкриває через «сучасні дидактичні характеристики, парадигми екологічної освіти учнів початкової школи. Зумовлено це тим, що на сучасному етапі навчальна взаємодія має забезпечувати розвиток дитячої особистості в напрямку екологічної грамотності» [8].

У наш час важко переоцінити роль формування в учнів відповідального ставлення до природи. Вчителі та батьки усвідомлюють необхідність навчати дітей правилам поведінки у природі. Чим раніше розпочинається робота з екологічного навчання та виховання учнів, тим ефективнішим буде її результат. Для досягнення цієї мети важливо, щоб всі форми і види навчальної та позакласної діяльності дітей були тісно взаємопов'язані.

У здобувачів початкової освіти спостерігається унікальна єдність знань і переживань, яка формує надійні основи відповідального ставлення до природи. Усі предмети початкової школи спрямовані на розвиток екологічної свідомості дітей.

Великий внесок у галузь виховання дітей залишив видатний педагог В. Сухомлинський, який особливу увагу приділяв впливу природи на моральний розвиток дитини. Він вважав, що «людина, яка любить природу, не може бути поганою, і вважав природу основою дитячого мислення, почуттів та творчості» [за 1, с. 11]. В. Сухомлинський підкреслював, що «природа сама по собі не виховує, а лише активно впливає на те, як дитина взаємодіє з нею. Щоб дитина розуміла та відчувала красу природи, важливо вкладати ці цінності у неї з раннього дитинства» [за 1, с. 11].

«Природа в контексті екологічного благополуччя свого існування завжди була і залишається найнадійнішим джерелом здоров'я, життєвої наснаги і творчої енергії людини» [9, с. 46].

Екологія вивчає взаємовідносини між рослинними та тваринними організмами та їх спільнотами, а також їх взаємодію з навколишнім середовищем. Екологічне виховання означає формування у населення високої екологічної культури у всіх сферах людської діяльності, які пов'язані з вивченням, освоєнням та використанням природи. Основна мета засвоєння екологічних знань – полягає у навчанні дітей розуміти закони живої природи, усвідомлювати взаємозв'язки між живими організмами та навколишнім середовищем, а також розвивати навички управління своїм фізичним і психічним станом.

Під час вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ» (ЯДС) визначаються освітні та виховні завдання, такі як: «поглиблення та розширення знань у галузі екології; відпрацювання початкових екологічних навичок та вмінь – як поведінкових, так і пізнавальних; стимулювання пізнавальної, творчої та громадської активності учнів під час екологічних заходів; формування почуття обережного ставлення до природи» [6, с. 146].

ЗЗСО систематично спрямовують свою діяльність на розвиток екологічного виховання школярів, керуючись актуальними тенденціями в освіті та науці. Це включає раціональне використання і вивчення навколишнього середовища, поєднання класно-урочних занять з позаурочною діяльністю в природному середовищі та використання різноманітних форм екологічної освіти. Серед таких форм

можна відзначити кінолекторії з охорони природи, рольові та ситуаційні ігри, загальношкільні заходи з охорони природи та екологічні практикуми.

На основі провідних принципів навчання та аналізу інтересів і здібностей учнів було створено різноманітні форми екологічного виховання, які можна умовно класифікувати, як: а) масові, б) групові, в) індивідуальні.

Масові форми передбачають участь учнів в облаштуванні та озелененні шкільних приміщень і території, проведення масових природоохоронних заходів і свят, участь у конференціях та екологічних фестивалях, рольові ігри та роботи на пришкольній ділянці.

Групові форми містять роботу молодших школярів у клубах та секціях юних природоохоронців, факультативні заняття з охорони природи та основ екології, проведення кінолекторіїв, екскурсій, туристичних походів для поглиблення природничих, зокрема, екологічних знань.

Індивідуальні форми охоплюють самостійну діяльність учнів, таку як підготовка повідомлень, бесід, спостереження за тваринами та рослинами, виготовлення виробів, фотографування, малювання та ліплення.

За основу для розвитку відповідального ставлення до природи та формування здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів формуємо з навчальних предметів початкової школи, які містять інформацію про життя природи, взаємодію людини (суспільства) з природою та її ціннісні властивості, короточасні та довготривалі наслідки нерозумного втручання в природні процеси та їх вплив на стан здоров'я. Наприклад, предмети гуманітарно-естетичного циклу, такі як українська мова, літературне читання, мистецтво (музика та образотворче мистецтво,) сприяють збагаченню сенсорно-гармонійних вражень молодших школярів та сприяють їхньому розвитку оціночних суджень та повноцінному спілкуванню з природою. Ці предмети допомагають учням грамотно взаємодіяти з навколишнім середовищем. Також важливо зазначити, що твори мистецтва, так само як і реальна природа у всій її різноманітності, є важливим засобом пізнання оточуючого світу, джерелом знань про природу і джерелом морально-естетичних почуттів.

Уроки технологічної освітньої галузі сприяють розширенню знань учнів про практичне застосування природних матеріалів у повсякденному житті, різноманітність їхньої трудової діяльності, роль праці в існуванні людини і суспільства. Вони сприяють формуванню розуміння значення ефективного спілкування з природними об'єктами та раціонального використання природних ресурсів.

Зміст інтегрованого курсу ЯДС забезпечує необхідну природну основу для розуміння молодшими школярами важливості охорони природи. Цей курс надає особливу увагу формуванню конкретних знань про живу природу, сприяючи розвитку їхньої екологічної свідомості.

У курсі ЯДС вивчення екологічної теорії можна виділити три рівні вивчення природи:

І рівень: об'єкти природи розглядаються в них окремими, без акцентування уваги на зв'язках між ними. Це важливий рівень, без якого неможливі подальші, але і їм не можна обмежуватися.

II рівень: об'єкти природи розглядаються в їх взаємозв'язку. Увага акцентується на тому, наприклад, чим харчуються ті чи інші тварини, будуються ланцюги харчування тощо.

III рівень: це рівень, коли розглядаються не тільки предмети природи, а й процеси, які відбуваються. Інакше кажучи, третій рівень – це саме той рівень, коли знання екологічних зв'язків допомагають пояснити дітям причинно-наслідкові явища в природі та їх вплив на здоров'я в цілому.

Живі організми і нежива природа взаємодіють через те, що повітря, вода, тепло, світло, мінеральні солі є життєво важливими складовими для існування живих істот. Ця взаємодія виявляється у тому, як живі істоти пристосовуються до свого середовища.

Розуміння терміну «охорона природи» відіграє важливу пізнавальну і виховну роль для формуванні у молодших школярів бережливого ставлення до навколишнього середовища. Це поняття активно розглядається на уроках ЯДС і в процесі читання, визначається в цілях та змісті різних розділів.

Однак вплив на почуття та розвиток учнів може бути досягнутий лише тоді, коли вони власноруч взаємодіють з природою. Тому екскурсії, прогулянки та походи відіграють значну роль у системі виховання любові до природи. Вони можуть бути організовані для вивчення навчального матеріалу, мати місцевість-орієнтир або просто бути спрямовані на знайомство з природою. Однак важливо пам'ятати, що під час екскурсій ми також маємо враховувати завдання естетичного виховання.

Водночас важливо усвідомлювати, що всі форми впливу екологічної теорії на формування здоров'язбережувальної компетентності найефективніші, коли вони застосовуються комплексно, не обмежуючись простим повторенням навчального матеріалу з підручника. Їхня мета полягає у розширенні, поглибленні та систематизації набутих знань, а також у формуванні уявлень учнів про природу як джерело здоров'я, краси та благополуччя, як матеріального, так і морального.

Упродовж періоду вивчення екологічної теорії, здобувачі початкової освіти досліджують взаємозв'язок між забрудненням повітря, води і ґрунту та їх впливом на їхнє здоров'я. Вони вивчають природні (корисні та шкідливі) для здоров'я чинники, що впливають на екосистеми та людей. Це дає можливість зрозуміти, як власне дії людини впливають на довкілля та на здоров'я самих себе і свого оточення.

Здобувачам початкової освіти пропонують базові екологічні знання, спрямовані на формування їхнього екологічного усвідомлення та відповідального ставлення до навколишнього середовища. Зокрема:

– *біорізноманіття*: молодші школярі вивчають різноманіття живих організмів, включаючи рослини, тварин та мікроорганізми, і розуміють важливість збереження цієї різноманітності для екосистем;

– *енергія та ресурси*: учні ознайомлюються, як люди використовують різні джерела енергії та ресурси, такі як вода, повітря, ліси тощо, і здобувають знання про енергозбереження та використання ресурсів раціонально;

– *збереження природи*: діти молодшого шкільного віку опановують знання про забруднення навколишнього середовища, вплив сміття на природу, збереження води та повітря, а також про те, як вони можуть брати участь у захисті природи;

– *клімат та зміни клімату*: учні ознайомлюються з концепцією клімату, вивчають його вплив на природу та людей, а також засоби, які можуть допомогти зменшити вплив змін клімату;

– *взаємозв'язок між людиною та природою*: діти досліджують взаємодію людини з природою, включаючи її позитивні та негативні аспекти, і розуміють важливість збалансованого підходу до використання природних ресурсів.

Відповідно такі елементи екологічних знань спонукають здобувачів початкової освіти стати активними учасниками у збереженні природи та створенні сталого майбутнього, що має значний вплив на формування здоров'язбережувальної компетентності учнів з кількох причин:

Розуміння важливості здоров'я. А саме, вивчення екологічних аспектів допомагає учням розуміти, що стан навколишнього середовища безпосередньо впливає на їхнє здоров'я та загальний стан організму.

Усвідомлення небезпек. Як от, знання про екологічні проблеми дозволяє учням відчувати небезпеку забруднення довкілля та розуміти, як це може впливати на їхнє здоров'я, що спонукає до прийняття здорових життєвих звичок.

Прийняття відповідальності. Учні, які знають про екологічні проблеми, навчаються приймати відповідальність за свої дії і вплив на навколишнє середовище, що включає в себе і збереження свого здоров'я.

Розвиток навичок здорового життя. Екологічні знання сприяють формуванню навичок здорового способу життя, таких як правильне харчування, активний спосіб життя, уникання шкідливих звичок, що є важливим компонентом здоров'язбережувальної компетентності.

Активна участь у збереженні навколишнього середовища. Знання про екологічні проблеми та їх вплив на здоров'я стимулюють учнів до активної участі у заходах з охорони природи та здоров'я, що сприяє розвитку їхньої здоров'язбережувальної компетентності.

4. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ / CONCLUSIONS AND PROSPECTS FOR FURTHER RESEARCH

Таким чином, перехід від екологічної теорії до формування здоров'язбережувальної компетентності створює можливість для учнів розширити своє розуміння взаємозв'язку між станом навколишнього середовища та здоров'ям людини, що сприяє формуванню глибшого екологічного усвідомлення та відповідального ставлення до природи.

Екологічні знання та здоров'язбережувальна компетентність молодших школярів мають тісний взаємозв'язок і взаємовплив. Зокрема: екологічні знання надають учням розуміння важливості дбайливого ставлення до навколишнього середовища для збереження здоров'я (вчать дітей розрізняти природні та шкідливі для здоров'я чинники, розуміти вплив забруднення повітря, води, ґрунту на здоров'я людини, а також залучають до усвідомленого вибору здорового способу життя в гармонії з природою); здоров'язбережувальна компетентність передбачає вміння

приймати рішення, спрямовані на збереження власного здоров'я та здоров'я навколишнього середовища (знання про екологічні проблеми допомагають молодшим школярам усвідомити важливість здорового способу життя, правильного харчування, активного фізичного розвитку та відповідальності за догляд за природою).

Подальшого наукового пошуку потребує окреслення напрямів удосконалення професійної компетентності педагогічних працівників початкової ланки освіти з методики викладання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» і формування здоров'язбережувальної компетентності учнів.

5. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Андрусенко, І. В., 2020. Формування екологічної грамотності молодших школярів в інтегрованому курсі «Я досліджую світ» [Електронне видання]: методичні рекомендації. Київ: Педагогічна думка, 75. Доступно: <<https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2021/07/andrusenko-metodychni-rekomendatsiyi.pdf>>.

2. Басюк, Н. А., 2021. Форми і методи формування здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ». *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*, 74 (2), 12–16.

3. Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ). Доступно: <<https://geneva.mfa.gov.ua/posolstvo/2612-who>>.

4. Дорож, І. А., Ковальчук, А. Ф., 2023. Формування здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів в освітньому процесі НУШ. *Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки»* (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя), 1, 43–53.

5. Кобан, М. Ю., Лимар, Ю. М., 2019. Педагогічні умови формування здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів. *Теорія та методика навчання (з галузей знань) Інноваційна педагогіка*, 12(1), 41–44. DOI: <https://doi.org/10.32843/2663-6085.2019.12-1.07>.

6. Медвідь, С. А., 2023. Сучасні підходи до формування екологічної компетентності здобувачів освіти. *Охорона довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки*. Збірник матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 05 червня 2023 р. Дніпро: Середняк Т. К., 145–149.

7. Овчарук, О. В., 2014. *Компетентісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи*. Бібліотека з освітньої політики. Київ: К.І.С., 112.

8. Савченко, О. Я., 2012. *Дидактика початкової освіти*: підруч. Київ: Грамота, 504.

9. Тарасенко, Г. С., 2021. Милування природою: релаксаційний потенціал та його використання у часи пандемії. *Психологічна допомога в умовах синдрому COVID-стресу*: За наук. ред. Шпортун О. М. Інтернет посіб. Вінниця: КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти», 46–53. Доступно: <<https://docs.academia.vn.ua/handle/123456789/798>>.

10. Шаповалова, Т. Г., 2017. Еколого-валеологічний підхід до формування здоров'язберезувальної компетентності студентів – майбутніх вчителів початкової школи. *Проблеми відтворення та охорони біорізноманіття України* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 12 жовт. 2017 р. / Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка, ВДНЗУ «Українська медична стомат. Академія», Полтав. обл. ін-т післядипломної пед. освіти імені М. В. Остроградського, Полтав. держ. аграрна академія; за заг. ред. М. В. Гриньової. Полтава, 29–36. Доступно: <<http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/9612>>.

ECOLOGICAL THEORY AS A FACTOR OF FORMATION OF HEALTHCARE COMPETENCE OF PRIMARY SCHOOL PUPILS

Iryna Dorozh,

Candidate of Pedagogical Sciences,

Senior Lecturer of Department of Theory and Methods of Primary Education,

Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University

Kamianets-Podilskyi, Ukraine

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4792-7025>

dorozhira@kpnu.edu.ua

Abstract. In the modern world, there are more and more problems related to health and ecology, which requires us to pay attention to the preservation of the environment and health. One of the key aspects of preserving health and ecology is the formation of healthcare competence among primary school pupils.

The article analyses the problem of forming healthcare competence among primary school pupils by means of environmental education. The current conditions of reforming the education sector have a significant impact on the health of the younger generation. A healthy lifestyle is considered not only as an important social and individual resource, but also as a leading indicator of society's progress, a sign of a harmonious and comfortable environment for personal self-expression of citizens. In the course of the conducted research, the conditions and pedagogical principles of the formation of healthcare competence during the acquirement of environmental knowledge, in particular the way of integrating educational activities, were determined.

During the research, it was found out that the theoretical material on the basic concepts and principles of ecology, levels of organization of living nature, interaction of ecosystem components, anthropogenic influence, strategies for conservation and protection of nature, environmental problems and their solutions serve: development of standards of behaviour in nature; cultivating a respectful attitude of primary school pupils towards the environment; development and formation of an eco-cultural personality; formation of the ability to apply knowledge and skills aimed at preserving health – one's own and the surrounding. By implementing special educational programs and activities aimed at increasing environmental awareness and developing

the ability to lead a healthy lifestyle, significant improvements can be achieved in this field.

Approaches to the formation of healthcare competence through environmental education have been analysed, methods and strategies that can be effective in working with primary school pupils have been investigated, and practical recommendations for teachers and educational institutions have also been provided.

Keywords: primary education; competence; healthcare competence; environmental education.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Andrusenko, I. V., 2020. *Formuvannia ekolohichnoi hramotnosti molodshykh shkoliariv v intehrovanomu kursi «Ja doslidzhuuu svit»* [Formation of environmental literacy of younger schoolchildren in the integrated course "I explore the world"] [Elektronne vydannia]: metodychni rekomendatsii. Kyiv: Pedahohichna dumka, 75. Dostupno: <https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2021/07/andrusenko-metodychni-rekomendatsiyi.pdf>.
2. Basiuk, N. A., 2021. Formy i metody formuvannia zdoroviazberezhualnoi kompetentnosti molodshykh shkoliariv na urokakh intehrovanoho kursu «Ja doslidzhuuu svit» [Forms and methods of formation of health care competence of younger schoolchildren in the lessons of the integrated course "I explore the world"]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh*, 74(2), 12–16.
3. *Vsesvitnia orhanizatsiia okhorony zdorovia (VOOZ)* [World Health Organization]. Dostupno: <<https://geneva.mfa.gov.ua/posolstvo/2612-who>>.
4. Dorozh, I A., & Kovalchuk, A. F., 2023. Formuvannia zdoroviazberezhualnoi kompetentnosti molodshykh shkoliariv v osvitnomu protsesi NUSh [Formation of health-preserving competence of junior high school students in the educational process of NUS]. *Naukovi zapysky. Seriia «Psykhologo-pedahohichni nauky»* (Nizhynskiy derzhavnyi universytet imeni Mykoly Hoholia), 1, 43–53.
5. Koban, M. Yu., & Lymar, Yu. M., 2019. Pedahohichni umovy formuvannia zdoroviazberezhualnoi kompetentnosti molodshykh shkoliariv. Teoriia ta metodyka navchannia (z haluzei znan) [Pedagogical conditions for the formation of health care competence of younger schoolchildren]. *Innovatsiina pedahohika*, 12(1), 41–44. DOI: <https://doi.org/10.32843/2663-6085.2019.12-1.07>.
6. Medvid, S. A., 2023. Suchasni pidkhody do formuvannia ekolohichnoi kompetentnosti zdobuvachiv osvity [Modern approaches to the formation of environmental competence of students of education]. *Okhorona dovkillia, vykorystannia pryrodnykh resursiv ta zabezpechennia ekolohichnoi bezpeky*. Zbirnyk materialiv II Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii, m. Zaporizhzhia, 05 chervnia 2023 r. Dnipro: Seredniak T. K., 145–149.
7. Ovcharuk, O. V., 2014. Kompetentisnyi pidkhid u suchasni osviti: svitovyi dosvid ta ukrainski perspektyvy [Competency approach in modern education: world experience and Ukrainian perspectives]. *Biblioteka z osvitnoi polityky*. Kyiv: K.I.S., 112.

8. Savchenko, O. Ya., 2012. *Dydaktyka pochatkovoї osvity* [Didactics of primary education]: pidruch. Kyiv: Hramota, 504.

9. Tarasenko, H. S., 2021. Myluvannia pryrodoiu: relaksatsiinyi potentsial ta yoho vykorystannia u chasy pandemii [Admiring nature: relaxation potential and its use during the pandemic]. *Psykhologichna dopomoha v umovakh syndromu COVID-stresu: Za nauk. red. Shportun O. M.* Internet posib. Vinnytsia: KZVO «Vinnytska akademiia bezperervnoi osvity», 46–53. Dostupno: <<https://docs.academia.vn.ua/handle/123456789/798>>.

10. Shapovalova, T. H., 2017. Ekoloho-valeolohichnyi pidkhid do formuvannia zdoroviazberezhuvalnoi kompetentnosti studentiv – maibutnikh vchyteliv pochatkovoї shkoly [An ecological and valeological approach to the formation of health care competence of students – future teachers of primary school]. *Problemy vidtvorennia ta okhorony bioriznomanittia Ukrainy: materialy Vseukr. nauk. – prakt. konf., 12 zhovt. 2017 r. / Poltav. nats. ped. un-t imeni V. H. Korolenka, VDNZU «Ukrainska medychna stomat. Akademiia», Poltav. obl. in-t pisliadyplomnoi ped. osvity imeni M. V. Ostrohradskoho, Poltav. derzh. ahrarna akademiia; za zah. red. M. V. Hrynovoi.* Poltava, 29–36. Dostupno: <<http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/9612/>>.